

IRAQI
Academic Scientific Journals

العراقية
المجلات الأكاديمية العلمية

ISSN: 2663-9033 (Online) | ISSN: 2616-6224 (Print)

Journal of Language Studies

Contents available at: <https://jls.tu.edu.iq/index.php/JLS>

Differential semantics of words according to environmental theory

Assistant lecturer **Dashti Bahjat Mohammed ***

University of Charmo / College of Education /Department of Kurdish Language

Dashti.bahjat@chermo

Received: 12 / 11 /2023 , Accepted: 25 / 12 /2023, Online Published: 31/ 5 /2024

Abstract

The research entitled (meaning of word differences according to environmental theory) is an attempt to present and show the words of language, which have different meanings according to different environments They are vague because they belong to more than one semantic field, but by including them in morphology and syntax, which are two environments of language, their meaning becomes clear. Vague objects exist at different levels of language (Environmental theory plays an important role in explaining blindness, especially morphological blindness, so the environment helps to achieve the most appropriate purpose.

Keywords: Differential semantics - environmental theory

* **Corresponding Author:** Dashti Bahjat, Email: Dashti.bahjat@chermo

Affiliation: Charmo University - Iraq

© This is an open access article under the CC by licenses <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

الدلالات التفاضلية للكلمات وفقا للنظرية البيئية

م.م دشتي بهجت محمد

جامعة جرمو/ كلية التربية / قسم اللغة الكوردية

المستخلص

البحث المعنون (معنى اختلافات الكلمات في ضوء النظرية البيئية) هو محاولة لعرض وإظهار كلمات اللغة التي لها معاني مختلفة باختلاف البيئات فهي غامضة لأنها تنتمي إلى أكثر من مجال دلالي ولكن من خلال تضمينها في الصرف والنحو وهما بيتان للغة يصبح معناها واضحا، وتوجد الأشياء الغامضة في مستويات مختلفة من اللغة (تلعب النظرية البيئية دورا هاما في تفسير العمى، وخاصة العمى الصرفي، لذلك تساعد البيئة على تحقيق الغرض الأنسب .

الكلمات الدالة: (الدلالات - النظرية البيئية - اظهار كلمات اللغة).

واتاي جوراوجورى وشه بهپى تيورى دهوروبه

م. ياریده دهرده دشتى بههجت محهمد

زانكوى چهرموو / كۆليژى پهروهده / بهشى زمانى كوردى

پيشهكى :

ئهم تويزينهويه به ناوينشانى "واتاي جوراوجور وشه بهپى تيورى دهوروبه"، تويزينهويهكى پراگماتيكيه، ههوليكه بو ليكدانهوى واتاي وشه پهيهست به دهوروبهروه، كه بنهمايهكى سههكى و گرنگى پراگماتيكه، چونكه ناشكرديه كه وشهگهليكى زور له زماندا ههه، كه به پىي دهوروبهره جياوازكان ههنگرى واتا و ليكدانهوى جورا و جورن .

تويزينهويهكه جگه له پيشهكى، نهنجام و سههچاوهمكان، له دوو بهشى سههكى پيكهاتوه: **بهشى پههم:** لهم بهشهدا تيورى دهوروبه به شيويهكه گشتى روهنكرارهتوه، كه پيكهاتوه له باسكردنى كورتهيهكى ميژوويى دههبارهى تيورى دهوروبه، ناساندنى تيورى دهوروبه، سنورى كاركردنى تيورهكه، ههروهه گرنگى و تايبهتهنديى تيورى دهوروبه، پاشان جوركانى دهوروبه دهسنتيشانكراون.

بهشى دووهم: لهم بهشهدا چههكى وشه، واتاي وشه، واتاي وشه بهپى تيورى دهوروبه، بهكار هينانى وشه له دهوروبه جياوازدا و له ههردو پيكهاتهى مورفولوزى و سينتاكسدا خراونهتهروو، پاشان ههكاركانى واتاجياوازيى بهپى تيورى دهوروبه دهسنتيشانكراون.

پوخته :

تویژینهوه که بهناونیشانی (واتا جیاوازی وشه بهیپی تیوری دهوروبهر) ههولیکه بۆ خستنهروی و دهرخستنی ئهو وشانهی زمان، که واتایی جوراوجوریان بهیپی دهوروبهره جیاوازهکان ههیه ، ئاشکرایه یهکیک له هۆکارهکانی جیاوازبوونی واتای وشهکان بۆ بهکارهینانه جیاوازهکانی وشهدهگهریتهوه، دهنانریت بوتریت، که بهشیکی وشهکانی زمان بهتها واتایهکی ناروون و لیلیان ههیه، ئهویش به هۆی ئهندامبوونیان له زیاتر له کیلگهیهکی واتایدا، بهلام به خستنه ناو مۆرفولۆژی و سینتاکسهوه، که دوو دهوروبهری زمانین واتاکهیان رونهبیتهوه، کهرسته لیلهکان له ئاسته جیاوازهکانی زماندا بونیان ههیه، ئهوهی لیرهدا مهبهسته لیلهیه له ئاستی مۆرفولۆژیدا، کهواته پیویسته نامازه بهوه بدریت (تیوری دهوروبهر رۆلی گرنگی له روونکردنهوهی لیلیدا ههیه، بهتایبهتی لیلیی مۆرفولۆژی، کهواتهدههوروبهر هاوکار و یارمهتیدهوه له ههلهینجانی گونجاوترین مهبهستدا .

الملخص:

البحث المعنون (معنى اختلافات الكلمات في ضوء النظرية البيئية) هو محاولة لعرض وإظهار كلمات اللغة التي لها معاني مختلفة باختلاف البيئات فهي غامضة لأنها تنتمي إلى أكثر من مجال دلالي ولكن من خلال تضمينها في الصرف والنحو وهما بيتان للغة يصبح معناهما واضحا، وتوجد الأشياء الغامضة في مستويات مختلفة من اللغة (تلعب النظرية البيئية دورا هاما في تفسير العمى، وخاصة العمى الصرفي، لذلك تساعد البيئة على تحقيق الغرض الأنسب .

١) كورتیههکی میژوویی دهربارهی تیوری دهوروبهر:

تیوری دهوروبهر یهکیکه لهو تیورانیهی، که لهسه رهه لادانیهوه تاوهکو ئیستا له زمانهوانیدا گرنگیهکی زوری پیدراوه له بواری روونکردنهوهی واتا لیلو تهومژهکان، گرنگیهکی له بواری زمانهوانیدا وایکرد، که جیگههی سهرنجی زمانهوانان بیت و لیکۆلینهوهی لهسه بکریت.

"لهراستیدا دانانی بنهما سهههکیهکانی ئهم تیوره لهوهسفرکردنی واتادا دهگهریتهوه بۆ زانای ئهنترۆپۆلۆجی مالینۆفسکی - Malinowsky، کورتهی بۆچوونی ئهم زانایه سهبارت بهبابهتهکه ئهوهیه، که واتای رسته لهو دهوروبهره دیاریکراوهدا دهستنیشان دهکریت، که رستهکهی تیدا دهردهکهویت، لیرهدا زیاتر مهبهستی ژینگههی سروشتی و واقعیی روشنبیری ناو کۆمهلهگایه." (تالیب حوسین عهلی، ۲۰۱۴: ۸۰)،

"بهلام مالینۆفسکی زور بهفراوانی باسی دهوروبهر و چۆنییهتی بهدهستهینانی لهچوارچیهی تیوریکی شیکردنهوهی واتادا نهکردوه، لهبهههوهی مالینۆفسکی زمانهوان نهبووه، بۆیه بایهخی به دارشتنی تیوریکی زمانهوانی نهداوه." (ساجیده عهبدوللا فهراهی، ۲۰۰۸: ۲۸) .

"فیرس ئهم بیروکهیهی، واته بیروکهی گرنگی دیراسهکردنی زمان لهچوارچیهی دهوروبهریکی تاییهتدا، له مالینۆفسکی وهرگرت و رهههندیکی قولتری پی بهخشی، لهگهله ئهوهشدا وهک چالاکیهکی کۆمهلهیهتی دهیروانییه کۆمهلهگا." (تالیب حوسین عهلی، ۲۰۱۴: ۸۰).

۲) چه مکی دهوروبەر:

دهوروبەر چه مکی فراوانه و همموو ئهو شتانه دهگرتیهوه که له رابردوو و نیستاشدا کاریگربیان لهسەر زمان ههبووه و ههیه، دهوروبەر بو لیکدانهوهی وانا گرنگیهکی زوری ههیه. دهوروبەر ههندیک زانیاری دههخشیت که زور جار قسهکەر له دهربریندا ئهو زانیاریانه لادهبات، بویه نهگەر گوینگر زانیاری دهربارهی دهوروبهری گوتهکه نهیت، زور بهگرانی له وشه ونبووهمکان تیدهگات. (دهشتی بههجت محمهد، ۲۰۱۶: ۴۳). وشه یاخود رسته کاتیک به دهوروبەر بیهستینهوه، ئهوا وشه و رستهکان واتای فهرهنگی خویان وندهکهن و بهیی دهوروبەر واتای خویان وهردهگرن.

"(فیرس) وای دهبینیت، که ناسینهوهی گوینگرکه بو هیمای زمانهوانی و پهپوهندی (هیما) به (هیماکراو) و گوزارشتکردن به ناوهرۆکهوه بو دهستنیشانکردنی مانا بهس نییه، بهلکو ئهو شتهی که یارمتهی دهدات، سهرباری دهوروبهره واژهیهکه نهیتهی، بو نمونه وشه (Set) ی ئینگلیزی له فهرهنگدا (۱۴۵) مانای ههیه، که لهفهرهنگی ئوکسفورددا به ههژده لاپههه شروقه کراوه، ههربویه چ بو خوینهر یاخود گوینگر مهحاله همموو ئهو مانایانه بههزردا گوزاربات و بینهوه یادی، بو ههردووکیان پهنا دههنبهر دهوروبهرکه." (نیبراهیم خلیل، ۲۰۱۶: ۵۵-۵۶). دهوروبەر: "بریتیه له چوارچیهی بهکارهینان، که بههوی واتای وشه و گری و رسته لئهکان و ئهرکههکی و چۆنیهتی بهکارهینانیهوه رووندهبینهوه." (دهشتی بههجت محمهد، ۲۰۱۶: ۴۳). دهوروبەر (کۆنتیکست): "به واتای ئاماژهکردن بو همموو ئهو هۆکارانهی که به شیویهکی سیمانتیکیانه فورم و واتا و گونجاندنی ئاخوتن دیاریدهکهن." (سازان رضا معین، ۲۰۰۵: ۶۵).

۳- گرنگی تیوری دهوروبەر:

دهوروبەر رۆلکی گرنگ له دهستنیشانکردنی واتادا دهبینیت، زانیانی زمانیش وهسفی واتای فهرهنگی به "فرمواتی" دهکهن، کهواته له ناو فهرهنگدا چهند واتایهک بو وشه توماردهکهن، بهلام که سهیری دهوروبهر دهکهن، دهبینین وشه له بنهرتدا واتایهکی سههرکی ههیه، ئهوهی که واتا به وشه دههخشیت دهوروبهرهکیه، ئههش وایکردوه بهو واتایانه بلین، وشه لهدهوروبهردا یهک واتای ههیه لهو واتایهش زیاتر دهرناپریت.

۲- ههروهها "لاینز" دهربارهی گرنگی ئهم تیوره دهلنیت: "ئهو دهوروبهرم بدهری که وشهکهی بهکارهاتوه، واتاکهت دهمی"، کهواته لاینز جهخت لهوه دهکاتهوه که دهوروبهر گرنگیهکهی تهواوی بو روونکردنهوهی واتای وشه ههیه.

۳- ههروهها دهتوانین بلین "فورمی زمان بهی دهوروبهر" سیاق' ناتوانی شیکردنهوهی همموو ئهو واتایانه بکات، که ئیمه لهزماندا دهستمان دهکویت." (دهشتی بههجت محمهد، ۲۰۱۶: ۴۴). ههربویه "دهوروبهر خالکی گرنگی جیاکهروهیه لهئیوان سیمانتیکی و پراگماتیکی، واتای پراگماتیکیش بریتیه له (واتای سیمانتیکی+دهوروبهر). (عبدالواحد مشیر دزهیی، ۲۰۰۹: ۲۵).

۴- هههر لهم روهشهوهیه که "ههندی له زمانهوانان دهربارهی دهوروبهر دهلین، دهبیت فهرهنگهوان بهگویرهی ئهو دهوروبهرانهی، که نیایدا وشهکان بهکارهاتوون چ لهقسهکردندا بیت یاخود له نویندا، تیبینی واتای وشهکان بکات." (ساجیده عبداللأ فهادی، ۲۰۰۸: ۳۱).

ئەمەش پەيوەست بە "گرنگى بارى دەوروبەر لەئیکدانەوهى زماندا پروون دەبیتەوه، چونکە ناتوانرئ بە تەواوى هەندئ لە دەربەرینەکانى زمان لیکبدریتەوه تا رەچاوى دەوروبەر نەکریت. بۆ "نمونه: "دستخوشیبت لەم نمونەیدا بەشدارانى ئاخوتن بە بئى ناگاداربوون لە دەوروبەرى ئاخوتن، دەتوانن بزائن بۆ کام لە و اتاکانى بەکارهاتوو، چونکە لەوانەیه بۆ: واتای سوپاسگوزارى دەربدراییت، لەوانەشە بەتەعلیقەوه بەکارهاتیبت، لەبەرئەوهى ئەم مەبەستە کاتیک کەسینک کارینکی نابەجینی بەرانبەر کراییت و ئەم بەدلى نەبوویبت، بەکاریدەهینیت.

٤) تاییەتمەندیی تیۆری دەوروبەر:

تاییەتمەندیی سەرەکیی ئەم تیۆرە رەواندەوهى لئاییه، لئایش، زۆر لە زمانەوانەکان باسیانکردوو و پیناسەى زۆرى بۆ کراوه.

دەربارەى زاراوهى لئى یاخود تەمومژیى واتایى، دەتوانن بئین "ئەو وشە و رستانەى، کە زیاتر لە بیریک دەگەینن لە زماندا بە لئى ناودەبرین، لئایش وەک دیار دەک سەرنجى زۆریک لە زمانەوانەکانى راکیشاوه، چونکە ئەم دیار دەیه بۆ ئەو وشەو فریز و رستانە بەکار دیت، کە زیاتر لە واتایەک دەگەینن، بوونى وشەکانى زمانیش بە واتای جیاواز خۆى لە خۆیدا تەمومژی لە زماندا دروستدەکات، چونکە زمانیکى وا نمونەى نییه، کە توانای ئەوهى هەبیت بۆ هەموو وشەیهک واتایەک لە بەرانبەریدا دابنیت." (دەشتى بەهەجەت محەمەد، ٢٠١٦: ٣٤). کریستال بەم جۆرە پیناسەیدەکات:

1 - لئى لە زماندا ئەوهیه یەکەیهک زیاتر لە واتایى هەبیت ". (حیلمى خلیل (1988: 30))

٢- هەر پیکهاتەیهکى زمان ، وشەبیت یان فریز هەنگرى زیاتر لە واتایاک بوو، ئەوا ئەو دروستەیه تەمومژاویه.

لئى لە زمانى کوردیدا دوو جۆرى لئى دەستنیشانکراوه، ئەوانیش :

١. لئى مۆرفۆلۆژى (فەر هەنگى)

٢. لئى سینتاکسى (رێزمانى)

یەكەم: لئى مۆرفۆلۆژى

"لئى لە پیکهاتەى مۆرفۆلۆجیدا ئەوهیه وشەیهک یان مۆرفیمیک (بەتەنیا) ببیسترئ یان بخوینریتەوه، گوینگر یان خوینەر بەزیاتر لەواتایەک تئى بگات." (وریا عومەر ئەمین، ٢٠٠٩: ٢٩٣). بۆ نمونە وشەى "ران" کە دوو واتای هەیه، ئەوانیش:

١. رانى لەش،

٢. رانەمەر.

بۆ ئەوهى ئەو لئىیه، کە لە ئاستى وشەدا دروستبووه، بیرهوینینەوه، پێویستە بۆ دەوروبەرى وشەکە بگەریننەوه، بۆیه لێرەدا وشەکە دەخەینە چوارچۆیهى رستەوه، ئەو کاتە واتاکەى پرووندەبیتەوه. بەم شێوهیه:

۱. گوشتی رانی خوت بخو، له منهتی قهساب باشتره.
۲. رانه مېرهمه کم فروشت.
- له رسته یه که مدا "ران" به واتای رانی لهش هاتووه، له رسته ی دوهمدا وشه که به واتای رانه مېر هاتووه، یاخود وشه ی "سکه"، که سی واتای جیاواز لهخوده گریت، نهوانیش:

  ۱. نامیری دروستکردنی پاره،
  ۲. ریگای هاتوچوکردنی شه منده فەر،
  ۳. که رسته یه که بو هلواسینی پهرده ی مالان. (دهشتی به هجعت محمد، ۲۰۱۶: ۳۶).

- له م نمونه یه شدا وشه ی "سکه" لیلی له ناستی مۆفولوژیدا دروستکردووه، نه گس که سیک بلیت "سکه که شکا." تاوه کوو زانیاریمان دهر باره ی دهوروبه ری وشه که نه بیت، له واتای مهبهستی دروستی وشه تیناگه ی و نازانین بو کام له واتاکانی به کار هاتووه، بویه وشه که له چند رسته یه کی جیاوزدا به کار دهینین و اتا جیاواز مکانی به پی رسته جیاواز مکان دهخینه روو.

  ۱. سکه ی پاره دروستکردنه که شکا،
  ۲. سکه ی ریگای شه منده مکه شکا،
  ۳. سکه ی پهرده که شکا.

- بهم شیوه یه بومان روونده بیتوه که نهو وشانه ی لیلی دروستده کن، وشه "هاوبیز و فره واتا" کانن، به دانانین له دهوروبه ری کی دیار یکر او دا واتاکه ی ناشکر اده بیت.

دووه م: تهمومژی ری زمانی (سینتاکسی)

- تهمومژی ری زمانی: "نم جوړه لیلیه ده گریت به لیلی سینتاکسی ناوبیریت، زیاتر لهو رسته و فریزاندا دهرده که ویت که زیاتر له لیکدانو مهبه کیان هه یه، نهویش به هو ی نهو ی که رسته یه که زیاتر له واتایه کی بو سیمایه که ده بیت، نهویش په یوه رسته به رو نانی ژیره وه که دوو رسته ی جیا له ژیره وه دا به هو ی یاساکانی گو یزانوه له روو که شدا دهن به یه که. (واته له کاتیکدا ده بیت، که رسته کان له ناستی ژیره وه (Deep structure) جیاوزن، به لام له ناستی روو که شدا (Surface structure) وه که یه کن." (دهشتی به هجعت محمد، ۲۰۱۶: ۳۶). بو نمونه رسته ی "پیم ده خوریت." ده توانین دوو واتای جیاوازی بهخینه روو تا نهو ی بیسه لمنین که رسته یه کی لیله، بهم شیوه یه:
۱. به من ده خوریت،
  ۲. پی من ده خوریت.
- له رسته ی "پیم ده خوریت." رسته یه کی تهمومژاوییه و زیاتر له واتایه کی هه یه، بو نهو ی بزانی مهبهست له کامه واتایه، نهو ده بیت بخریته دهوروبه ری کی دیار یکر او موه و له دوو رسته ی جیا دا به کار یدهینین، نهو کاته به پی به کار هینانه که ی واتای مهبهست روونده بیتوه.
۱. نانه که پی ده خوریت.
- واته له کاتی نان خوار دندا، یاخود له کاتی نهو ی پر سیار له کهسه که بگریت، که نایا نانت پی ده خوریت،
- که واته لیره دا روونه که "پیم ده خوریت." بو نان خوار دن به کار هاتووه .
۲. من زور پیم ده خوریت.

لهم رسته‌ی‌دا کاتیک کهسی قسه‌کەر ئهم رسته‌یه به‌کارده‌هینیت، به واتای پیخوراندن/قاچخوراندن دیت، یاخود ئه‌وه‌ی که کهسی قسه‌کەر زوو ئه‌ملاولا به پیلاره‌که‌ی بکات و ده‌ست بو پپی بیات، کهواته رسته‌ی "پیم ده‌خوریت." له ده‌وروبه‌ری دوومه‌دا به واتای پیخوراندن/حه‌ساسییه‌ی کهسه‌که به‌کارهاتوه.

-جۆره‌کانی ده‌وروبه‌ر:

زمانه‌وانه‌کان چهند جۆریک ده‌وروبه‌ر دیاریده‌کهن، ئه‌وانیش:

۱. ده‌وروبه‌ری فیزیکی.
۲. ده‌وروبه‌ری زمانه‌وانی.
۳. ده‌وروبه‌ری کومه‌لایه‌تی.
۴. ده‌وروبه‌ری ئه‌بستیمی.
۵. ده‌وروبه‌ری ده‌روونی.

(۱) ده‌وروبه‌ری فیزیکی:

مه‌به‌ست له ده‌وروبه‌ری فیزیکی روونکردنه‌وه‌ی ئه‌و شوینه‌یه، که قسه‌کەر تییدایه و ئه‌و رووداوه‌ی که رووبداوه چیه و پینگه‌ی پیشکه‌شکردنی بابه‌ته‌که له کوئیه و شیایه‌ی شوینی رسته گۆکراوه‌کان تاقیده‌کاته‌وه و گونجاولی و نه‌گونجاولیان له رووی نه‌ریته تایه‌تی و گشتیه‌که‌نه‌وه ده‌خاته‌روو. (ناقیشتا کهمال مه‌حمود، ۲۰۰۹: ۱۳). ده‌وروبه‌ری فیزیکی به واتای کات و شوین دیت، به نمونه:

ئاماژه‌ی کات: کاتیک به یه‌کیک ده‌لئیت "به‌یانیت باش."، ئه‌وا ئهم گوته‌نه ته‌نیا بو به‌یانیان ده‌سته‌دات، یاخود کاتیک به یه‌کیک ده‌لئیت "ئینشائه‌للا سه‌لامه‌ت ده‌بیت." ئه‌وه ته‌نیا بو ئه‌و کاته به‌کار دیت که کهسیک نه‌خۆش بیت. (سازان رضا معین، ۲۰۰۵: ۶۷-۶۸).

ئاماژه‌ی شوین: لیر ه‌شدا به‌پپی شوینی وشه‌که واتاکه‌ی روونده‌بیته‌وه:

۱. هیرۆ له قوتابخانه هاته‌وه.
۲. هیرۆ هاته‌وه له قوتابخانه؟

له رسته‌ی یه‌که‌مه‌دا که رسته‌یه‌کی راگه‌یاننده، هیز خراوته سه‌ر "هیرۆ"، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌و رسته‌یه‌دا زیاتر "هیرۆ" مه‌به‌سته، به‌لام له رسته‌ی دوومه‌دا هیز خراوته سه‌ر هاته‌وه‌ی هیرۆ، بویه ده‌بینین راگه‌یاننده‌که له‌سه‌ر هاته‌وه‌که‌یه نه‌ک "هیرۆ"، وه‌ک روودانی کرداره‌که ئاماژه‌یه‌کی پرسکردن یان سه‌رسورمانی تیدا بیت، ئه‌مه‌یان بیگومان له ئه‌نجامی شوینی وشه‌ی "هاته‌وه" و گۆرینی شوینی به‌کار هینانی هیزه‌وه رووبداوه. (دارا حمید محمهد، ۲۰۱۰: ۵۴-۵۵).

(۲) ده‌وروبه‌ری زمانی:

نۆم ضوارضیویة ئی دوتریت ضوارضیوی کتوتطه واته (دوروبتری شوین شوینکاتی ئاخاوتتتکه بتو تاییتمندیی، کت هاتیتهی لقتل نۆم ضوارضیوی سقرهکییةکانتهی نۆم جوروی ضوارضیوی دروست دتکتن .

"دوروبتری زمانی: مبهست لهم دوروبهره، بهکارهینانی وشهیه لهناو سیستهمی رستهدا، که لهگهل وشهیه تردا دهبیته هاوسی و دهکوئته دوروبهره و واتیهکی تاییتهی بدهست دههینیت، دوروبهری زمانی، دوروبهری (دهنگی، وشهسازی، رستهسازی، فهرهنگی) دهگریتهوه. (بهکر عومر علی و نازاد نهمحمد حسین، ۲۰۱۳: ۴۰). بۆ نمونه وشهیه "باش" نهگهر لهگهل چهند وشهیهکی جیاواری وهک "پیاو، پاره، ماموستا"دا بهکاربهینین، دهبینین واتاکانی دهگوریت:

۱. پیاوی باش باش ← رهوشتجوان، بیوهی،

۲. پارهی باش باش ← زور،

۳. ماموستایهکی باش باش ← شارها، لیهاتوو. (دارا حمید محمد، ۲۰۱۰: ۵۴).

ههندیجکار وشهکانی زمان بههوی نهنامبوونیان له دوو یان زیاتر کیلگی واتایی واتاکانیان لیل دهبیته، بهلام که چونه ناو ئاستی سینتاکسهوه واتاکهی روون دهبیتهوه، بۆ نمونه وشهیه (شیرین) لهم نمونانهدا واتاکهی روون دهبیتهوه:

- کچهکی شیرین

- چای شیرین.

۳) دوروبهری کۆمه لایهتی:

زاراوهی "دوروبهری کۆمه لایهتی" ههموو نۆم پهیوهندی و ریسا و یاسا کۆمه لایهتیانهدا لهخۆدهگریته که قسهکهر و گوئگر له کردیهکی گهیانندا بهیهکهوه دهبهستتتهوه، بۆ نهمش هالیادی پراگماتیک به لایهنه کۆمه لایهتییهکهوه دهبهستتتهوه و به بناغهی گهشهکردنی دهزانیته. (ناقیسنا کمال محمود، ۲۰۰۹: ۱۴). تاکهکانی هه کۆمه لایهتی لهتیو خویاندا ریکهوتون، که به لهبرچاو گرتهی باری (کۆمه لایهتی، دهروونی) دهبرینهکانیان جوراو جور بکهن. بروانه نۆم دوو رستهیهی لای خوارهوه:

1. هه ئیستا لیره برۆ.

2. تکایه لیره برۆ.

دوروبهره کۆمه لایهتییهکه پهیوهندی و پله و پیگهی ئاستی قسهکهر و گوئگرمان بۆ رووندهکاتهوه به جوریک، که له رستهی یهکهمدا پلهی قسهکهر له گوئگر بهرزتره، له رستهی دوهمدا به پیچهوانهوه پلهی گوئگر له قسهکهر بهرزتره، کهواته نهمش بههوی دوروبهره کۆمه لایهتییهکهوه بۆمان دهردکهوتیت، که نۆم رستانه له رووی دهبرینهوه پهسهندن.

۴) دوروبهری چهمی:

زانباریه دونیاییهکان له لایهن قسهکهرهوه ههلهگهگوزیرین و بهجفره دهئیرین بۆ گوئگر، گوئگریش بهینی نۆم باکگراوند و پرنسیپانهی، که لهگهل قسهکهردا هاوبهشی پندهکات شیدهکاتهوه و واتیهکی یان چهند واتیهکی تر دهوات بهو رسته و فورمهی، که پینی گهیشتهوه. واته قسهکهر و گوئگر هاوبهشی زانباریهکانن، بۆیه به ئاسانی له مبهست دهگهن.

بۆنمونه:

۱/ آ.سه‌عات چه‌نده؟

۱/ب. هیشتا بانگی نه‌داوه.

زانباریه‌کی کۆمه‌لایه‌تییه، که له‌نیوان قسه‌کەر و گوینگردا هاوبه‌شه، له رسته‌ی (۱-ب) وەرگر ده‌زانیت کاته‌کانی بانگدان دیاریکراون و له‌چهند کاتژمیریک تیناپهریت و نیرهریش ههمان زانیاری له‌لاده‌ست ده‌که‌وینت، بۆیه ئهم زانیاریانه کۆد ده‌کات و له‌ده‌وروبهریکی ئه‌بستیمیدا ده‌مینریته‌وه بۆ به‌رده‌وامبوونی کرده‌ی گه‌یاندنه‌که. (ناقیشتا که‌مال مه‌حمود، ۲۰۰۹، ۱۶)

۵) ده‌وروبه‌ری ده‌روونی:

ده‌وروبه‌ری ده‌روونی ههموو ئهو هه‌لچوون و داچوونه ده‌روونیانه ده‌گریته‌وه، که قسه‌کەر تینیدا گوئن و رسته‌کانی ده‌ره‌پریت و له به‌رانبه‌ریدا گوینگر به‌پیی ئهو باره ده‌روونییه‌ی، که خۆی و قسه‌کهری تیندایه، مه‌به‌سته‌کانی شیده‌کاته‌وه و له به‌کتریبیان جیاده‌کاته‌وه. بۆ نمونه ده‌ره‌پرینی وشه‌ی "نه‌خۆش" له ده‌وروبه‌ریکی فیزیکیدا رهنکه نه‌خۆشخانه و پزیشک و ئهم جۆره که‌ره‌ستانه‌وه به‌مانبه‌ستیتیه‌وه، به‌لام ده‌ره‌پرینی ههمان وشه له ده‌وروبه‌ریکی ده‌روونیدا گوینگر ئاراسته‌ی چه‌شنیک له هه‌لچوونه‌کان ده‌کات و به‌مه‌ش وشه‌که له‌و جۆره ده‌وروبه‌ریدا واتایه‌کی تایبه‌ت له واتاکانی تری ده‌گه‌یه‌نیت. (ناقیشتا که‌مال مه‌حمود، ۲۰۰۹: ۱۷).

گهر له کتیبخانه بیت و دوو که‌س بین و به‌ده‌نگی به‌رز قسه‌بکه‌ن، تۆش سه‌ره‌له‌پریت و بلنیت: - به‌یارمه‌تیت، ده‌توانیت تۆزیک به‌رزتر قسه‌بکه‌یت؟ فریانه‌که‌وتم تیبگه‌م وت چی؟

ده‌وروبه‌ری فیزیکی: قسه‌کردن له کتیبخانه‌یه. ده‌رخه‌ری شوینه.

ده‌وروبه‌ری ئه‌ببستیمی: کتیبخانه شوینیکی بیده‌نگه. ده‌رخه‌ری زانیاری دونه‌ییه

ده‌وروبه‌ری زمانه‌وانی: ئاوازه‌ی ده‌نگی گالته‌جارییه. هاتنی دانه‌ی زمانیه له‌گه‌ل به‌کتردا.

ده‌وروبه‌ری کۆمه‌لایه‌تی: مافت هه‌یه به‌که‌سێک له‌و شوینه‌دا بلنیت بیده‌نگیه.

ده‌وروبه‌ری ده‌روونی: هه‌لچوونی باری ده‌روونی قسه‌کەر و دارشته‌وه‌ی ئهو هه‌سته له‌شیه‌ی گالته‌جارییه‌دا، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل ئهم جۆره ده‌وروبه‌ریدا یاسای زووکاریگه‌ربوون له‌سه‌ر گوینگر کارده‌کات. (سه‌رچاوه‌ی پیشوو: ۱۸-۱۹).

به‌شی دووه‌م: وشه و واتاجیاوازی وشه به‌پیی تیوری ده‌وروبه‌ر

۱- پیناسه‌ی وشه :

شه‌دانه‌یه‌کی دانه‌یه‌کی نادیا‌ری ناو می‌شکی مروّفه که هه‌لگری واتایه‌که، ئهو واتایه ده‌کریت له به‌کاره‌ینانه جیاوازه‌کاندا بگۆریت، به‌لام له‌فه‌ره‌نگدا به‌کۆمه‌لیک زانیارییه‌وه هه‌لگیراوه. گرنگی ئهو دانه نادیا‌ره‌ی ناو فه‌ره‌نگی ئاو‌مزی وایکرد بۆ زیاتر تیبگه‌یشتن لێی پیناسینی بۆ بکه‌ن:

۱- "وشه‌ گرنگترین که‌ره‌سته‌ی زمانه، به‌شیه‌یه‌ک هه‌ولێ پاراستن و ده‌وله‌مه‌ندکردنی ده‌دریت، تاپنشه‌که‌وینت، چونکه به‌یه‌که‌یه‌کی گرنگی واتاداری زمان داده‌نریت. "کامیل به‌سیر" ده‌لنیت:

(وشه ژمارهیهکی وشک و نیشانهیهکی مردوو بۆ واتایهک نییه، بهلکو توخمیکی زیندوو و به ژبانی ئهو میللهتهی که بهکاری ئههیننی ئهژی و به ئهرکی سهرشانی خۆی ههلئهسی. " کهواته دهتوانریت بگوتریت " وشه وهکو زیندووهر وایه، لهدایک دهبی و دهمرئ، پئویستی ژبان و بیری مروّف وادهکات وشه لهدایک بی، نهمانی پئویستییهکesh وادهکات وشهکه بهکار نهیهت و ورده ورده لهبیر بچیتهوه. " (عوسمان کهریم عببولر محیم، ۲۰۱۴: ۱۶).

۲- بلومفیلد لهبارهی واتای وشهوه بۆچوونی وایه: " واتای وشه دهبیت له ریگهی هوکاره فسیلۆجی و فیزیکیهکانهوه لیکدانهوهی بۆ بکریت " بۆ نمونه وشه (برسی، رق، کینه، سۆز و خوشهوستی ...) کاتیک بهکار دهبریت، ئاخیرهی زمان پئویستی پینیان بیت، واته هوکاریک هاندهره بۆ دهر برین. بلوم له لیکدانهوهی واتادا له ژیر کاریگهری تیوری رهفتاریدا بۆچوونهکانی دهر بریوه.

۳- وشه: کهرستهی زمانه و له دهنگیک یان چهند دهنگیک دروستدهکریت. (نوری عهلی ئهمین، ۲۰۱۳: ۳۳). سهرنج لهسهر ئهم پیناسهیه ئهوهیه، که له زمانی کوردیدا وشهمان نییه له یهک دهنگ پیکهاتبی

۲) واتای وشه:

به پبی تیوری دهوروبهر : واتای وشه بریتیه له "واتای فهرهنگی + واتای بهکارهاتوو یان زیاده"، ههریهک لهم وشانه واتای فهرهنگی خۆی ههیه و له فهرهنگدا ههیه، بههوی پهیههندی دوورونزیکیی واتاوه (هاوواتا و دژواتا)، بهلام کاتیک وشهکان یهکدهگرن، واتای پهیههندی دروستدهکهن (مهههست له واتا زیادهکویه)، بهمهش وشهکان بهشیک له واتاکیان وندهکهن و بهشیک له واتاکیان زیاد دهبیت بههوی وشه هاوسیکانییهوه، واته پهیههندییهکه ههمیشه گوراه و ناجیگیره و رای گشتیی کومهلی لهسهر نییه، بهلام واتای فهرهنگی وشهکه جیگیره و ریکهوتنی کومهلی لهسهره، چونکه بهپبی پرۆسهیهکی کومهلایهتی دروستبووه، ئهگهرچی ئهمانیش به تپهر بوونی کات دهگورین، بهلام گورانکهشیان ریکهوتنی کومهلی لهسهره. (شوکر گهلالی، ۲۰۱۰: ۹۲-۹۳).

واتای سیمانتیکی و پراگماتیکی دوو ئاستی واتان و تهواوکهری یهکترین و پهیههندیان به تیکههستن و لیکدانهوه و کردنهوهی هیماوه ههیه، ئهم هاوبهشیانه ئهوه ناگهیهنیت که ئهم دوو ئاسته یهک بن، بهلکو جیاوازییهکی زور له نیوان ئهم دوو ئاسته واتادا ههیه، ههریهکیان له روانگه و گوشهیهکهوه دهروانته واتا. ئهو کیشانهی سیمانتیک چارهسهریانناکات، پراگماتیک چارهسهریاندهکات و لیکدانهوهی گونجاو بۆ تهموژیه واتایهکانی سیمانتیک دههوزیتهوه. (عبدالواحد مشیر دزهیی، ۲۰۰۶: ۲).

۳) واتای وشه بهپبی تیوری دهوروبهر:

لهم تیورهدا "فیرس" بهم شیوهیه چهمی واتا پروندهکاتهوه، دهلئیت چهمی واتا شتیک نییه له میتشکدا ههبنیت و ببته هوی گورینی پهیههندی نیوان گوتهکان، ههروهها وینهیهکی هوشهکی نییه، بهلکو بریتیه له کومهلیک پهیههندی، که ههلۆیسته زمانیهکان پیکدههینن و له ریگهی

دەور و بەرھو دەیاریدەکرین. (پەروین عوسمان مستەفا، ۲۰۰۹: ۷۹)، (فیرس) لەبارەى واتاوە دەلیت: "واتا بریتیبە لە کۆمەڵە پەيوەندییەکی سیاقی ئالۆز. " (نەریمان عەبدوللا خۆشناو، ۲۰۱۴: ۷۴).

بەمجۆرە بەپێی پەیرەوکرانی تیۆری دەور و بەرھو بۆ تیگەیشتن لەواتای وشە، پێویستە سەرئەنجام بەکارھێنانی وشەکان بەدەین، واتە "چۆنیەتی بەکارھێنانیان لە زماندا، ھەندیک لە زمانەوانان وای بۆ دەچن، کە واتای وشە دیاریدەکریت بەھۆی ئەو چوارچۆیە و دەور و بەرھو و وشەکە تێیدا بەکار دیت، ھەر لەبەر ئەوەشە کە زمانەوان (فیرس) دەلیت و واتای وشە بەدیارناکەوئیت تەنیا بەپێی ئەو چوارچۆیە و دەور و بەرھو نەبیت، کە وشەکە یان رستەکە تێیدا بەکارھاتووە، لەوانە یەک وشە چەند واتایەکی ھەبیت بەپێی ئەو چوارچۆیە، کە وشەکە تێیدا بەکار دەھێنریت". (و: یوسف نووری محەمەد ئەمین، ۲۰۰۹: ۱۲۸).

٤) بەکارھێنانی وشە لە دەور و بەرھو جیاوازا:

بەکارھێنانی وشە لە رستەدا بە شێوھەکی سەر بەخۆ بەکارناوەت، یان ریزکردنی کەرستەکان بە شێوھەکی ھەرھەمەکی نابیت، بەلکو وشە لە چوارچۆیە رستەکەدا ملکەچی وشە تر دەبیت، کە لەگەڵیدا دیت. ئەمەش لەبەر ئەوەی رستە تەنھا بریتی نییە لە کۆمەڵێک وشە ریزکراو و یەکلەواوییەک، بەلکو چەند یاسایەک بەیەکەواتی وشەکان کۆنترۆل دەکات، لێرەو و واتای وشە بریتیبە لە واتای فەرھەنگی وشەکان لەگەڵ کۆی ئەو بەکارھێنانە، کە وشەکان لە پیکھاتنی رستەییەکی ریزمانیدا ھەیە، واتە نابیت بۆ تیگەیشتن لە واتای رستە تاکلا یەنە پشتبەسەریت بە واتای فەرھەنگی وشەکان، باشتر وایە چاوە بەکارھێنانەکەشی لە سنووری رستەدا بکەیت، ئەمەى دووھەمان گەرنە، چونکە وشە لە پیکھاتەى ریزمانی دەکەوێتە ژێر رکنی بەکارھێنانەو. دەتوانین بڵین واتای فەرھەنگی بەشیکە لە واتای وشەکە و بەشەکەى تریش لەو پەيوەندییە واتایانەو بەدەستدیت کە لەگەڵ وشەکانی تری رستەکەدا دروستیدەکات. (شوکر گەلای، ۲۰۱۰: ۹۰-۹۱).

٥) بەکارھێنانی وشە لە ناستی مۆرفۆلۆژی و سینتاکسدا:

" دار " بە دانانی لە چەند دەور و بەرھو جیاوا چەند واتایەک لەخۆ دەگریت، ئەوانیش:

١. دار و درمخت .

٢. فریودان

٣. کوشتن

٤. کوتەک

١. گەلای دار لەپایزدا دەوریت .

٢. داری بە روچیدا.

٣. لەدار درا قازی.

٤. داریکی لە مندالەکە دا .

"بأل" ئەم واتایانە لەخۆ دەگریت:

۱. بآلی گیانلهبەر
۲. لایه نیک/کۆمه نیک کهس
۱. بآلی بآنده که شکاوه،
۲. بآلی نارازی خۆپیشانانیان ساز کرد.

"نان" ئەم واتایانە ی هەیه:

۱. نانی / کولێره
۲. بژێوی
۱. براكه م بو نانكرين نارد،
۲. نانی پێ پەیداناکریت.

"گه لاویژ" ئەم واتایانە ی هەیه:

۱. ناوی مروۆفی مبینه
۲. گۆفاری گه لاویژ
۳. ناوی مانگیکی کوردییه.
۱. گه لاویژ کچی مام ابراهیمه
۲. گه لاویژ گۆفاریکی وهرزییه.
۳. گه لاویژ دهکەوینت.

"گاز" واتاکانی بریتیه له:

۱. گازگرتن
۲. بانگکردن
۳. سهیاره ی باره لگر
۴. سووته مەنی
۱. گازم له روومەتی منداله که گرت،
۲. منداله کهم گاز کرد،
۳. ماله کهم به گاز گواستهوه،
۴. سهیاره کهم له گاز پرکرد.

"بار" واتاکانی بریتیه له:

۱. باری گواستهوه (کرئ)
۲. باری فهرش (دیوی فهرش)
۳. باری نییه (کهسی بیبار)
۴. بار (ئهرک/کاری سهرشانی مروۆف)
۱. ئەمرۆ هێچ بارم نهگواستوه تهوه،

۲. باری فەر شهکه زۆر باشه،
۳. کهسانی درۆزن باریان نییه،
۴. نوێژ مکهم کرد، باری سهرشانم سوکبوو.

"تۆپ" و اتاکانی بریتییه له:

۱. تۆپی یاریکردن
۲. تۆپی قوماش
۳. ئامرازی جهنگی
۱. تۆپی یاریکردنه کهمان بۆ سهیران لهبیر چوو،
۲. کوتاڵفرۆشهکه تۆپه قوماشی زۆری هیناوه،
۳. له شهري روسیا و ئوکرانیادا تۆپی جهنگی دژ به یهک بهکارهات.

"شانه" و اتاکانی بریتییه له:

۱. شانهای چهکداری
۲. شانهای پرچ
۳. شانهای ههنگ
۱. ئهمرۆ شانهایهکی چهکداریی داعش دهستگیرکران،
۲. شانهای پرچدا هینان ههزرانه،
۳. میشههنگهکان شانهایهکیان بهجههشت.

"جوان" دهتوانییت چهند ئهرکیک له رستهدا ببینییت، ئهوانیش:

۱. ناو،
۲. ئاو هئاو
۳. ئاو هئاو کردار
۱. جوان مامۆستایی زانکۆیه
۲. مندالێکی جوان هات.
۳. نامهکهی جوان نوی.

"لووتشکان" ئهم دوو واتایهی ههیه:

۱. خوینپرژانی لووت
۲. کهسێک که پۆزاوی بییت و دهمکوتبکریت
۱. ئازاد لووتی شکا له کاتی یاریکردندا،
۲. هیزهکانی گهریلا لووتی دوژمنیان شکاند.

ئهم میتافۆرانهش ههنگری زیاد له واتایهکن، بۆ نمونه:

"دل گهوره

۱. كهسيك قهباره ي دلي گهوره بيت

۲. كهسيك بهسبر و نارام بيت

۱. براكهم قهباره ي دلي گهوره يه،

۲. براكهم دلگهوره يه و هيچ له دلناگر يت.

"له بهر چاوم كهوت"

۱. ماتور سوار كه به خراپي له بهر چاوم كهوت، كه و هر گهرا، كهوتني راسته قينه

۲. هاور يكه له بهر چاوم كهوت، چونكه در ويكر دبوو. كهوتني مينا فوري

به روانين له نمونه كان، كه له سهر مه دا خرانه پروو، له هردوو ناستي مور فولوژي و سينتاكسدا وشه كان هه لگري زياتر له واتايه كن، به گويره ي وشه كانی دهوروبهريان و دهوروبهري رسته كه ده توانين مهبهستي وشه كان بزائين، چونكه ناكريت بهي نهو جي و نهو وشانه ي له گه ليدا هاتون، نهو مهبهست و واتايانه بگه يه نيت، بهي دهوروبهري ناتوانين واتاي وشه ديار بيكهين، له بهر نهو ي چوار چيوه ي رسته يه واتاي دروستي وشه روونده كاته وه، چونكه بهي دهوروبهري واتاي وشه ديار يكر او نييه. واتا جياوازي وشه له به شه ناخاوتنه كانی ناو، ناو ملناو، ناو ملكر دار، كردار، ههروه ها له نيديوم و مينا فوري شدا به هه مان شيوه ده بينر يت.

نهجام:

۱- به تيروانين له وشه كانی زمان ده كريت بوتريت به شيكي وشه كانی زمان به تهنيا واتايه كي ناروونيان هه يه.

۲- دهوروبهري لايه نيكي گرنگه له روونكر نهو ي واتا ليل و ناروونيه كان.

۳- ده كريت بوتريت ليلى (ته مومژي) له ناسته كانی (مور فولوژي) (سينتاكسدا) بونيان هه يه،

۴- يه كيكي له ريگا كانی ديار يكر دني واتاي وشه، دهوروبهري.

۵- تيوري دهوروبهري بو رهواندنه وه ي واتا جياوازه كانی يه كه جياوازه كانی زمان، به تاييه تي (وشه) سهري هه لدا.

سهر چاوه كان:

كتيب:

1. نافيستا كه مال مه محمود (۲۰۰۹)، پراگماتيكي رسته ي پرسيار و فهرماندان له زماني كورديدا، چاپخانه ي رهنج، سلیماني.

2. تييراهيم خليل (۲۰۱۶)، تيور و ريياز هکانی زمان، و: نهريمان عهبدوللا خوشناو، چاپي يه كه م، چاپخانه ي روژ هه لات، ههولير.

3. بازيان يونس محيددين (۲۰۱۳)، يهيوهندي ناستي مور فولوژي به ناستي فولوژي و سينتاكس، چاپي يه كه م، چاپخانه ي موكرياني، ههولير.

4. پهروين عوسمان مستهفا (۲۰۰۹)، واتا و وهرگيران (لنكولننهوهيهكي واتاسازييه)، چاپي يهكهم، چاپخانهي روزهلات، ههولير.
5. تاليب حوسنين عهلي (۲۰۱۴)، زانستي زمان و زماني كوردی/بهشي يهكهم، چاپي يهكهم، چاپخانهي روزهلات، ههولير.
6. دارا حميد محمهد (۲۰۱۰)، واتاسازی، چاپي يهكهم، سلیمانی.
7. ساحیده عبدوللا فهرهادی (۲۰۰۸)، رسته و ياش رسته، چاپي يهكهم، ههولير.
8. سهلام ناوخوش و نهریمان خوشناو (۲۰۰۹)، زمانهوانی، بهرگهکانی (یهكهم، دووم، سنیهم)، چاپي يهكهم، چاپخانهي مناره، ههولير.
9. رهفیک شوانی (۲۰۱۱)، وشهسازی زماني كوردی (لنكولننهوهيهكي پراكتيكييه)، چاپي يهكهم، چاپخانهي موکریانی، ههولير.
10. عبدولواحد مشیر دزهی (۲۰۰۹)، واتاسازی، چاپي يهكهم، چاپخانهي خانی، ههولير.
11. عبدولواحد مشیر دزهی (۲۰۱۴)، پراگماتيكي دهق و گوتار، چاپي يهكهم، ههولير.
12. عبدولواحد مشیر دزهی (۲۰۱۴)، زانستي پراگماتيک، چاپي دووم، ههولير.
13. عبدولواحد مشیر دزهی (۲۰۱۴)، واتاسازی وشه و رسته، چاپي سنیهم، ههولير.
14. محمهد مهعرف فهتاح (۲۰۱۱)، زمانهوانی، چاپي سنیهم، چاپخانهي هاشم، ههولير.
15. محمهد محمهد یونس عهلي (۲۰۱۰)، سهرهتايهک بۆ زانستهکانی واتاسازی و پراگماتيک، و: نهریمان عبدوللا خوشناو، چاپي يهكهم، چاپخانهي مناره، ههولير.
16. نوری عهلي ئەمین (۲۰۱۳)، ریزماني كوردی، چاپي سنیهم، چاپخانهي هێڤی، ههولير.
17. وریا عومر ئەمین (۲۰۰۹)، ناسۆیهکی تری زمانهوانی، بهرگی يهكهم، چاپي دووم، ههولير.

نامهی زانکۆیی بلاونهکراوه:

18. دهشتی بهجهت محمهد (۲۰۱۶)، لینلی له گوتاری سیاسی كوردیدا، نامهي ماستهر، زانکۆی سلیمانی، پهرومردهی چهچهمال.
19. سازان رضا معین (۲۰۰۵)، واتا و دهوروهر، نامهي ماستهر، کۆلیژی پهرومرده، زانکۆی سهلاحهدين.
20. شیرزاد سعید صديق (۲۰۰۸)، رستهی زماني كوردی بهیپی تیوری (کاتیگۆری و پیوانه)ی هالیدهی، نامهي ماستهر، کۆلیژی زمان، زانکۆی سهلاحهدين.
21. عبدوللا عزیز محمهد (۱۹۹۰)، گۆرانی واتای وشه، نامهي ماستهر، کۆلیژی ناداب، زانکۆی سهلاحهدين.
22. عوسمان کهريم عبدولرحیم (۲۰۱۴)، وشهی زماني كوردی و ریگاکانی دهولهمهاندکردنی، نامهي ماستهر، کۆلیژی زمان، زانکۆی سلیمانی.

تویژینهوهی گۆفاره زانستیهکان:

23. بهکر عومر عهلي و نازاد ئەحمهد حسهين (۲۰۱۳)، دهوروهری زماني، گۆفاری زانکۆی سلیمانی، ژماره ۱۳.
24. بهکر عومر عهلي و محمهد عومر عهول (۲۰۱۰)، ناواز و پراگماتيک له ناخاوتنی ناراستهوخودا، گۆفاری زانکۆی سلیمانی، ژماره ۲۸.
25. دارا حميد محمهد و بیستون حسن احمد (۲۰۱۳)، کشانای واتا له زماني كوردیدا، گۆفاری زانکۆی گهرميان، ژماره ۱.

26. شادان شکر صابر (٢٠١٦)، رینگاکی گواستنموی واتا، گوڤاری زانکوی راپهرین، ژماره ٣.
27. شوکر گهلالی (٢٠١٠)، واتای وشه، گوڤاری زمانناسی، ژماره ٩.
28. عبدالواحد مشیر دزهیی (٢٠٠٦)، واتا لهنیوان سیماننیک و پراگماتیکدا، گوڤاری (الاستاد)، کولیزی پهروردهی نیین روشد/زانکوی بهغداد، ژماره ٥٦.
29. نهریمان عهبدوللا خوشناو (٢٠١٤)، واتاسازی، گوڤاری زمانناسی، ژماره ١٥.
30. و: یووسف نووری محمهد نهمین (٢٠٠٩)، سهرهتایهک له واتاسازی، گوڤاری زمانناسی، ژماره ٣.

Reference

1. Avesta Kamal Mahmood (2009), Pragmatics of Question and Command Sentences in Kurdish, Ranj Printing House, Sulaimani.
2. Ibrahim Khalil (2016), Theories and Methods of Language, edited by Nariman Abdullah Khoshnaw, first edition, Rojhelat Printing House, Erbil.
3. Bazian Younis Mohiddin (2013), Relationship between morphology and phonology and syntax, first edition, Mukriani Printing House, Erbil.
4. Parwin Osman Mustafa (2009), Meaning and Translation (A Semantic Research), First Edition, Rojhelat Printing House, Erbil.
5. Talib Hussein Ali (2014), Language Science and Kurdish Language/Part 1, First Edition, Rojhelat Printing House, Erbil.
6. Dara Hamid Mohammed (2010), Semantics, 1st Edition, Sulaimani.
7. Sajida Abdullah Farhadi (2008), Sentence and After Sentence, 1st Edition, Erbil.
8. Salam Nawkhosh and Nariman Khoshnaw (2009), Linguistics, Volumes (1st, 2nd, 3rd), First Edition, Minara Printing House, Erbil.
9. Rafiq Shuani (2011), Kurdish Vocabulary (Practical Research), 1st Edition, Mukriani Printing House, Erbil.
10. Abdulwahid Mushier Dzeyi (2009), Semantics, First Edition, Khani Printing House, Erbil.
11. Abdulwahid Moshir Dzeyi (2014), Pragmatics of Text and Discourse, 1st Edition, Erbil.
12. Abdulwahid Moshir Dzeyi (2014), Pragmatic Science, 2nd edition, Erbil
13. Abdulwahid Moshir Dzeyi (2014), Semantics of Words and Sentences, 3rd Edition, Erbil
14. Mohammed Ma'roof Fatah (2011), Linguistics, Third Edition, Hashim Printing House, Erbil.
15. Mohammed Mohammed Younis Ali (2010), An Introduction to Semantic and Pragmatic Sciences, edited by Nariman Abdullah Khoshnaw, 1st edition, Minara Printing House, Erbil.
16. Nuri Ali Amin (2013), Kurdish Grammar, Third Edition, Hevi Printing House, Erbil.
17. Warya Omar Amin (2009), Another Linguistic Horizon, Volume 1, Second Edition, Erbil.

2-Unpublished university letter:

18. Dashti Bahjat Mohammed (2016), Blindness in Kurdish Political Discourse, Master's Thesis, Sulaimani University, Chamchamal Education.

19. Sazan Reza Moein (2005), Meaning and Environment, Master's Thesis, College of Education, Salahaddin University.
20. Sherzad Saeed Siddiq (2008), Kurdish Language Sentence According to Halliday's Theory (Category and Measurement), Master's Thesis, College of Language, Salahaddin University.
21. Abdullah Aziz Mohammed (1990), Changing the Meaning of Words, Master's Thesis, College of Arts, Salahaddin University.
22. Osman Karim Abdulrahim (2014), Kurdish Language Words and Ways of Enriching Them, Master's Thesis, College of Language, Sulaimani University.

3- Scientific journal research:

23. Bakr Omar Ali and Azad Ahmad Hussein (2013), Language Environment, Sulaimani University Journal, No.
24. Bakr Omar Ali and Mohammed Omar Awl (2010), Music and Pragmatics in Indirect Speech, Journal of Sulaimani University, No.
25. Dara Hamid Mohammed and Bestun Hassan Ahmad (2013), Drawing of Meaning in Kurdish Language, Garmian University Journal, No.
26. Shadan Shukr Saber (2016), Ways of Transferring Meaning, Journal of Raperin University, No.
27. Shukr Galali (2010), Meaning of Words, Journal of Linguistics, No.
28. Abdulwahid Mushier Dzeyi (2006), Between Semantics and Pragmatics, Al-Ustaz Journal, Ibn Rushd College of Education/Baghdad University, No.
29. Nariman Abdullah Khoshnaw (2014), Semantics, Journal of Linguistics, No.
30. A: Yousef Nuri Mohammed Amin (2009), Introduction to Semantics, Journal of Linguistics, No.